

Recenzja

Jerzy Trocha, Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych¹

Jacek Lasota

Akademia Sztuki Wojennej

 <https://orcid.org/0000-0002-1136-9829>

Małgorzata Lasota

Akademia Sztuki Wojennej

 <https://orcid.org/0000-0001-7254-5593>

Wynalezienie przez Jamesa Watta maszyny parowej w 1763 r. zmieniło oblicze świata. Blisko 200 lat temu powstała pierwsza kolejowa trakcja parowa na świecie, a ponad 180 lat temu zainaugurowano linię kolei żelaznej na polskich ziemiach. Ten rodzaj transportu przede wszystkim „zmniejszył świat” i stał się siłą napędową rozwoju cywilizacji. Linie kolejowe szybko stały się strategicznymi arteriami służącymi celom militarnym. Po raz pierwszy wojsko skorzystało z transportu kolejowego

¹ J. Trocha, *Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych*, Warszawa 2025, Akademia Sztuki Wojennej, 200 s.

w 1839 r. w Wielkiej Brytanii na trasie Liverpool–Manchester, ale było to tylko zdarzenie jednostkowe. W 1836 r. ukazał się krótki tekst pruskiego generała Helmutha von Moltkego pt. *Über die militärische Benutzung der Eisenbahn* (pol. O wykorzystaniu kolei na potrzeby wojska). Trzydzieści lat później Rosjanie na wezwanie cesarza Franciszka Józefa przerzucili tym środkiem transportu z Krakowa przez Koźle do Uherské Hradiště 15-tysięczną dywizję do walki z węgierskimi powstańcami. Wiele doświadczeń wyniesiono także z wojny secesyjnej, wojny austriacko-pruskiej, prusko-francuskiej, wojny burskiej, a przede wszystkim z I i II wojny światowej. Dziś kolej odgrywa ważną rolę w działaniach wojennych w Ukrainie.

Wiele się mówi o lotniskach czy stadionach, a dworce kolejowe – miejsca, z których codziennie korzystają tysiące ludzi – pozostają w cieniu. A przecież w dobie zagrożeń terrorystycznych, rosnącego natężenia ruchu pasażerskiego i towarowego bezpieczeństwo na dworcach kolejowych jest tematem, który powinien być w centrum uwagi. Rzadko jednak jest on poruszany w polskim piśmiennictwie naukowym. Brakowało dotychczas całościowego, pogłębionego ujęcia tej problematyki. Publikacja Jerzego Trochy pt. *Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych* bez wątpienia wypełnia tę lukę i zasługuje na uwagę nie tylko ekspertów ds. bezpieczeństwa i obronności, lecz także wszystkich zainteresowanych funkcjonowaniem kolei jako elementu infrastruktury krytycznej państwa. Tym bardziej że autor robi to z dużym zapałem.

Trocha współtworzy publikacje dotyczące bezpieczeństwa publicznego i zarządzania kryzysowego, a jego wcześniejsze opracowania, m.in. na temat ochrony ludności, zwróciły uwagę środowisk akademickich i eksperckich. To autor o solidnym zapleczu naukowym i praktycznym. Nie pisze „za biurka”, lecz z pozycji człowieka, który zna funkcjonowanie struktur bezpieczeństwa od środka. Należy do nielicznej grupy autorów, którzy potrafią zintegrować trzy perspektywy: analityka systemowego, funkcjonariusza odpowiedzialnego za bezpieczeństwo oraz obywatela. To połączenie sprawia, że jego książka nie jest jedynie akademickim ćwiczeniem intelektualnym, lecz ma silny potencjał wdrożeniowy.

Co znajdziemy między okładkami

Książka Trochy to solidna monografia naukowa. Jej konstrukcja umożliwia czytelnikowi stopniowe wprowadzenie w temat, a język pozostaje

zrozumiały również dla osób spoza środowiska eksperckiego. Nie jest to typowy podręcznik ani zbiór przepisów prawnych, lecz analityczna opowieść o dworcach, miejscach tak dobrze znanych, że przestajemy je dostrzegać.

Książka jest podzielona na cztery części, które układają się w logiczną strukturę: od historyczno-strukturalnej charakterystyki dworców w Polsce, przez analizę typologii zagrożeń, po opis systemów ochrony i zestaw rekomendacji zmierzających do poprawy obecnego stanu rzeczy.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający i kontekstualny. Autor dokonuje w nim przeglądu genezy transportu kolejowego w Polsce, osadzając rozwój kolei na tle historycznych, gospodarczych i politycznych uwarunkowań poszczególnych epok. Szczególną uwagę poświęca wpływowi zaborów na kształtowanie się infrastruktury kolejowej oraz procesy jej odbudowy i rozwoju po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. W dalszej części przedstawia współczesne uwarunkowania prawne funkcjonowania dworców kolejowych w Polsce, w tym zagadnienia związane z ich strukturą własnościową i organizacyjną. Klasyfikuje także typy dworców kolejowych w zależności od pełnionych funkcji i skali obsługiwanego ruchu pasażerskiego.

Rozdział drugi stanowi krytyczną analizę czynników zagrażających bezpieczeństwu użytkowników i infrastruktury dworcowej. Trocha identyfikuje i szczegółowo charakteryzuje zarówno zagrożenia intencjonalne (m.in. działalność terrorystyczną oraz przestępstwa i wykroczenia), jak i zagrożenia losowe, w tym zdarzenia pożarowe, awarie techniczne oraz inne sytuacje nadzwyczajne. Autor podkreśla specyfikę dworców kolejowych jako miejsc o wysokiej koncentracji użytkowników, co w połączeniu z publicznym charakterem tych miejsc znacznie zwiększa podatność na wystąpienie incydentów o charakterze kryzysowym. W kontekście współczesnych zagrożeń szczególnie istotny jest omówiony przez autora wpływ kryzysu migracyjnego związanego z konfliktem zbrojnym w Ukrainie na poziom bezpieczeństwa obszarów kolejowych.

W rozdziale trzecim, który ma charakter systemowy i opisowy, Trocha koncentruje się na instytucjonalnych oraz technicznych mechanizmach zapewniania bezpieczeństwa dworców kolejowych. Omawia przede wszystkim rolę ochrony fizycznej, systemów zabezpieczeń technicznych oraz wyspecjalizowanych podmiotów i służb, m.in. Centrum Bezpieczeństwa Dworców Kolejowych, Straży Ochrony Kolei, Policji, a także formy współpracy między nimi. Analizuje również funkcjonowanie struktur zarządzania kryzysowego w sektorze kolejowym oraz znaczenie standardów

międzynarodowych i organizacji ponadnarodowych dla kształtowania praktyk w obszarze ochrony infrastruktury krytycznej.

Rozdział czwarty zawiera podsumowanie, wnioski i rekomendacje. Autor wskazuje najważniejsze problemy i niedoskonałości w aktualnie funkcjonującym systemie zabezpieczeń infrastruktury dworcowej w Polsce oraz przedstawia propozycje działań modernizacyjnych i wdrożeniowych, mających na celu podniesienie poziomu bezpieczeństwa na etapie projektowania, a także w czasie eksploatacji obiektów dworcowych. Szczególną wartość stanowi zestawienie autorskich rekomendacji dotyczących zmian w zakresie organizacyjnym, prawnym i technicznym. Opisane rozwiązania pozwalają – w opinii Trochy – na dostosowanie systemu ochrony dworców do współczesnych zagrożeń i oczekiwań społecznych.

Każdy z rozdziałów pełni odrębną, ale komplementarną funkcję: od zarysowania kontekstu, przez analizę zagrożeń i działań ochronnych, aż po rekomendacje zmian systemowych. Dzięki temu książka stanowi całościowe opracowanie tematu i może być zarówno źródłem wiedzy akademickiej, jak i praktycznym poradnikiem dla osób zajmujących się bezpieczeństwem infrastruktury krytycznej.

Publikacja *Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych* zawiera ciekawy materiał ikonograficzny – wykresy i tabele uzupełniają rozważania autora i pozwalają czytelnikowi lepiej zrozumieć treść. Monografia ma przejrzystą typografię i czytelny układ treści. Zwiększa to komfort pracy z tekstem, a przy tego typu publikacjach jest to istotna wartość dodana. Innymi słowy struktura książki umożliwia płynne przejście od diagnozy stanu i analizy zagrożeń, przez ocenę dostępnych mechanizmów ochronnych, aż do sformułowania propozycji zmian ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa publicznego na dworcach kolejowych. Taki układ treści pozwala na pogłębione poznanie problematyki, a zarazem stanowi punkt wyjścia do dalszych badań naukowych i rozważań praktycznych w tym obszarze.

Mocne i słabe strony publikacji – refleksje subiektywne

Największym atutem publikacji jest jej interdyscyplinarność, łączy bowiem wiedzę z zakresu bezpieczeństwa, historii, prawa i zarządzania. Rzetelna bibliografia, aktualne dane oraz doświadczenie autora budują zaufanie odbiorcy do proponowanych wniosków.

Jednym z mankamentów może być używanie momentami specjalistycznego języka, co dla czytelnika mniej obytego w problematyce czyni niektóre fragmenty trudnymi w odbiorze. Brakuje również pogłębionych porównań z rozwiązaniami wykorzystywanymi za granicą, co mogłoby poszerzyć perspektywę publikacji. Wydaje się, że głównym niedociągnięciem recenzowanej książki jest brak wyjaśnienia terminu „paradygmat” – tego, jak autor go rozumie oraz czym są paradygmaty bezpieczeństwa dworców kolejowych. To wyrażenie pojawia się tylko raz – w tytule. Brak zdefiniowania kluczowego pojęcia stanowi niedopowiedzenie, które może utrudniać klasyfikację publikacji w obrębie ustalonego dyskursu nauk o bezpieczeństwie. Postawienie sobie jasno sprecyzowanego problemu badawczego pozwoliłoby – zdaniem recenzentów – uniknąć tego potknięcia. Uwzględnienie w szerszym wymiarze aparatu naukowego specyficznego dla nauk o bezpieczeństwie jeszcze bardziej podniosłoby walory naukowe tej monografii.

Podsumowanie – dla kogo jest ta książka

Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych to publikacja, która wymyka się prostym kategoriom. Nie jest to typowa monografia akademicka, chociaż spełnia wszystkie wymogi naukowości. Nie jest także poradnikiem praktycznym, choć z pewnością może posłużyć jako przewodnik dla zarządców infrastruktury czy funkcjonariuszy. To raczej przemyślany projekt analityczno-społeczny i diagnoza stanu, a zarazem apel o rozsądne i odpowiedzialne planowanie przestrzeni publicznej.

Szczególnie interesujący jest sposób, w jaki autor pokazuje dworzec. Jest to nie tylko obiekt fizyczny, lecz także miejsce styku różnych grup społecznych, interesów, kultur i niestety również zagrożeń. To przestrzeń, w której bezpieczeństwo przestaje być abstrakcją, a staje się codziennym doświadczeniem.

Nie znajdziemy tu nachalnego dydaktyzmu, ale też nie ma pobłażliwości dla bylejałości. Trocha pisze z odpowiedzialnością, która udziela się czytelnikowi. Po lekturze tej książki trudno już patrzeć na dworzec jak na zwykłe miejsce przesiadki.

Recenzowana publikacja zasługuje na uważną lekturę. Została napisana z myślą o specjalistach, ale pozostaje zrozumiała również dla szerszego

grona odbiorców, w tym osób niezwiązanych zawodowo z problematyką bezpieczeństwa. Polecamy ją szczególnie:

- studentom i wykładowcom kierunków związanych z bezpieczeństwem, obronnością, transportem i administracją publiczną,
- pracownikom struktur odpowiedzialnych za ochronę infrastruktury krytycznej,
- urzędnikom samorządowym i planistom przestrzennym,
- a także wszystkim obywatelom, którzy chcą świadomie uczestniczyć w kształtowaniu bezpiecznej przestrzeni publicznej.

Monografia autorstwa Jerzego Trochy² to rzadki przykład książki, która z powodzeniem łączy wiedzę ekspercką z poczuciem społecznej odpowiedzialności. Nie tylko diagnozuje problem, lecz także inspiruje do dalszego namysłu i działania. W czasach rosnącej niepewności takich publikacji potrzebujemy więcej.

Płk rez. dr hab. Jacek Lasota, prof. ASzWoj

Oficer dyplomowany, absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Pancernych w Poznaniu, studiów dyplomowych i III stopnia Akademii Obrony Narodowej (AON). Po ukończeniu studiów w 1993 r. pełnił służbę w 9 pz, 6 BKPanc, 34 BKPanc i 2 BOT. Brał udział w działaniach VIII zmiany PKW Irak w 2007 r. Od 2008 r. jest związany zawodowo z AON (od 2016 r. Akademia Sztuki Wojennej, ASzWoj). Obecnie jest dyrektorem Instytutu Historii i Polemologii w ASzWoj. Jego zainteresowania badawcze obejmują zagadnienia związane z teorią i historią sztuki wojennej, polemologią, bezpieczeństwem militarnym.

Kontakt: j.lasota@akademia.mil.pl

² Zachęcamy do zapoznania się z inną recenzją tej monografii. Recenzja ukazała się w numerze 33 czasopisma „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” wydawanego przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Zob. E. Jakubiak, *Jerzy Trocha, Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2025, nr 33, s. 217–221. <https://doi.org/10.4467/20801335PBW.25.027.22644> (przyp. red.).

Dr Małgorzata Lasota

Doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie, adiunkt w Katedrze Zarządzania Bezpieczeństwem i Ruchem Lotniczym Instytutu Zarządzania Lotnictwem Cywilnym Akademii Sztuki Wojennej. Ma wieloletnie doświadczenie zawodowe zdobyte w polskich i zagranicznych liniach lotniczych, gdzie pełniła funkcję instruktora personelu pokładowego. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na zarządzaniu bezpieczeństwem w lotnictwie cywilnym oraz szkoleniu, przygotowaniu i procedurach operacyjnych personelu pokładowego, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z bezpieczeństwem lotów.

Kontakt: m.lasota@akademia.mil.pl